

Tema och motiv, karaktärer, komposition och berättarperspektiv

i

Cannie Möllers ungdomsroman *Oktober*

Fördjupningsuppgift i ungdomslitteraturen,
av **Carina Alirani**,
Mittuniversitetet, vårterminen 2009.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	2
Författarpresentation: Cannie Möller	2
Innehållsreferat av <i>Oktober</i>	3
Tema och motiv	3
Karaktärer	3
Komposition och berättarperspektiv	6
Sammanfattning	7
Referenser	9
Bilaga	10

Inledning

I denna fördjupningsuppgift ska jag diskutera **tema** och **motiv**, **karaktärer**, samt **komposition** och **berättarperspektiv** i Cannie Möllers ungdomsroman *Oktober* (2009). Dessa aspekter ska ses mot bakgrund av ungdomsboken som genre. Jag kommer att ge exempel på varför jag anser att *Oktober* ansluter sig till andra ungdomsböcker vi läst under kursens gång (**traditionen**), och se om boken står för någon slags **förnyelse**.

Anledningen till att jag valde *Oktober* till denna uppgift är ett minnesrikt teaterbesök jag gjorde på Gamla Folkets Hus i Kallhäll hösten 2007. En av mina väninnor skulle spela huvudrollen i musikdramat *Änglar över Kallhäll*, skriven och regisserad av Cannie Möller. Till min förtjusning skulle jag också få sitta och titta på genrepet. Repetitionen började och bland amatörer och proffsskådespelare (som bestod av barn, ungdomar och vuxna) spred eldsjälens Cannie Möller sina flammor av engagemang och viljekraft. Hon brann verkligen för att få fram sitt budskap, som både riktade sig till ungdomar och vuxna. Hon gav inte bara skådespelarna energi, utan även mig som iakttagare. Eftersom jag tyckte att hon var så entusiastisk och visade upp spillror av verkligheten, ville jag läsa hennes nya ungdomsroman. Teaterföreställningen var både fascinerande och gripande, här blandades en del teman och motiv som återkommer i *Oktober*. Våldtäktsscenen i teaterpjäsen utvecklas till nyckelscenen i *Oktober*.

Författarpresentation: Cannie Möller

Cannie Möller föddes i Stockholm 1947, och bor idag i ett hus i Barkarby (*Barnboksvärldar*, s 214). Hon arbetar som skådespelare, bokförfattare, manusförfattare och regissör. Möllers bakgrund ligger i teatern, även om hon numera övervägande skriver böcker (www.dramadirekt.com). Hennes karriär började som skådespelare på småteatrar. Under 1970-talet var hon med och startade den fria teatergruppen ”Vi-teatern”, som huvudsakligen inriktade sig på barn- och ungdomsteater. Möller började då skriva teatermanus för barn och ungdom, vilket blev inkörsporet till hennes författarkarriär. Under 80- och 90-talen uppförde olika regionteatrar i landet två pjäser som bygger på Möllers bok *Stortjuvens pojke* (Möller, fråga 1). Sedan dess har hon arbetat mycket på teatern i Kallhäll.

År **1983** debuterade Möller med boken *Kriget om källan*, som från början var menat att bli ett filmmanus. Det blev ingen film. Istället skrev hon om historien lite och skickade in texten till en tävling som Rabén och Sjögren hade och vann där ett hederspris. Möller har skrivit 24 romaner, varav två (*Månbadarna* och *Djungelrummet*) är vuxenromaner. Exempel på tonårsromaner är *Lucia* (1994), *Felicias ö* (1996), *Felicias resa* (1998) och *Gömmarna* (2008).

Balladen om Sandra Ess nominerades till Augustpriset som årets bästa barn- och ungdomsbok 1999. Dock blev vinnaren Stefan Casta med *Spelar död*. År **2007** blev Möller belönad med litteraturpriset *Nils Holgersson-plaketten*, med motiveringen: ”för författarens samlade produktion” (<http://sv.wikipedia.org>).

Den första boken som verkligen gjorde intryck på Cannie Möller som barn, var Astrid Lindgrens *Mio, min Mio!* (*Barnboksvärldar*, s 221). Möllers egna böcker handlar ofta om konflikter och samspel mellan människor. Hon behandlar ofta teman som identitetssökande, plats i tillvaron, livet, kärleken och döden. Det finns mycket tragedi i de realistiska romanerna, som i det verkliga livet. Karaktärerna måste kämpa för att övervinna olika konflikter, men även om det finns mycket mörker, finns det ett hopp i slutet av berättelserna.

Innehållsreferat av *Oktober*

Det var jag som hittade dig, ljuger han. För det är så han skulle vilja att det var. Att han inte varit där när det hände. Att han inte sett alltihop” (Oktober, s 6).

Läsaren kastas direkt in i handlingen om vad som hände den där natten mellan fredag och lördag i oktober. **Lassie** blir våldtagen av ett gäng tonårsgrabbar, där **Matte** är ledaren. Hennes bästa vän **Johan**, försöker säga åt dem att sluta, men blir själv slagen, sparkad och hotad till livet om han skvallrar. Den natten är en vändpunkt i ungdomarnas liv. De måste ta ställning och göra avgörande val, för att kunna fortsätta leva. Lassie har bestämt sig för att hämnas på dem som våldfört sig på henne. Men hon har också någonting att tänka på, **Andreas**, som hon förälskat sig i. **Adam** är den av förövarna som mår sämst över vad de gjort. Han funderar på att berätta sanningen för polisen. När Matte förstår det bestämmer han sig för att Adam måste tystas. Berättelsen går tillbaka ett år i tiden, och läsaren får lära känna karaktärerna och deras trassliga familjebakgrunder, innan det i slutet åter är dags att ta ställning.

Tema och motiv

Oktober är en **samtidsrealistisk problemskildring**. Före berättelsens inledning finns en stark sentens, som deklarerar skildringens intonation: ***Det finns stunder man inte vill minnas. Det är de stunderna man inte kan glömma*** (ibid. s 3).

Det övergripande **temat** kan sägas vara *anklagelse mot vuxenvärldens brist på ansvar för sina ungdomar*. Skildringen visar vilka konsekvenser detta kan få för ungdomarna och hur mörk och vilsen deras verklighet kan vara. När Lassie ligger på sjukhuset efter våldtäkten och hennes mamma kommer på besök, lägger Lassie skulden på henne: ” Det är faktiskt hennes fel. Mest av allt så är det hennes fel” (*Oktober*, s 26).

För att konkretisera temat och debattera budskapet, har Möller bl.a. använt traditionella och samtidsaktuella motiv. De **traditionella motiven** är bl.a. *relationer* och *konflikter* mellan såväl ungdomar som vuxna. Här finns även *identitetssökandet*, *kriminalitet*, *svek*, *kärlek*, *vänskap*, och *gruppsyck*. Till **förnyelsen**, eller i alla fall förstärkandet av traditionella motiv, hör *våldtäkt*, *hämnd*, *samvete*, *mod*, *självbevaringsdrift* och *homosexualitet*.

Tabugränsen, för vad författare skriver om i ungdomsböcker, har suddats ut genom åren. Ämnen som Cannie Möller än idag, år 2009, anser vara tabu att skriva om i dessa böcker är bl.a. ”själv mord som berättigad handling” och ”att gestalta liv som statiskt och hopplöst” (*Möller*, fråga 15).

Karaktärerna

Läsaren får följa ungdomarna, som är mellan 14 och 16 år, under ett år. Deras liv vävs samman genom olika relationer, och skildringen handlar om hur de försöker göra sin trassliga tillvaro hanterlig. Karaktärerna upplever ensamhet, längtan efter att bli älskad, våld, gränser och frihet. Ungdomarna är ständigt ”på väg”, vare sig det är fysiskt eller i sinnena. Tryggheten saknas. Huvuddelen av intrigen utspelar sig i Stockholmsförorten Kallhäll, men även Söder i Stockholms innerstad är viktig. Peter Pohls ungdomar i *Janne, min vän* (1985) befinner sig på Söder år 1954. Medan de cyklar, skejtar Möllers huvudkaraktärer i området –

då på 2000-talet. Läsaren kan känna att handlingen i Möllers bok utspelar sig här och nu, och inte på New Yorks gator i början av 50-talet, där Salingers Holden Caulfield (*Räddaren i nöden*, 1951. sv. 1953) virrar omkring.

Ungdomskaraktärerna i *Oktober* förklaras utifrån sina **familjeförhållanden** och **sociala villkor**. De flesta av ungdomarna kommer från trassliga hemförhållanden. Karaktärerna, som handlingen kretsar kring, är **runda** (Nikolajeva, s 110), dvs. varken helt igenom goda eller onda, utan gestaltas som verklighetens människor. Även om det funnit runda karaktärer i den traditionella ungdomslitteraturen, har ingen lyckats gestaltat det som Möller i *Oktober*. Huvudpersonen Lassie är visserligen ett våldsoffer, men läsaren fattar genom handlingen inte bara empati för henne. Likaså är det med ett par av förövarna. Det visar sig att de inte bara har dåliga egenskaper, och läsaren kan även fatta empati för dem när deras verklighet och bakgrund skildras.

Huvudpersonen **Lassie** fyller 15 år den natten mellan fredag och lördag då gruppvåldtäkten inträffar. Hennes föräldrar är skilda och hon bor ibland hos sin splittrade mamma i Kallhäll, och ibland hos sin mer krävande och moraliske pappa på Söder. Mamman blir misshandlad av sin nye sambo, men har inte förmågan att lämna honom. När Lassie varken står ut med hemförhållandet hos mamman eller pappan, flyr hon till Johan och hans föräldrar. Hennes utveckling under berättelsens gång beror mycket på de två skilda miljöerna hon pendlar mellan. I Kallhäll, där våldtäkten inträffar, har hon sina rötter och vännen Johan. Mamman ställer inga krav på sin dotter, utan har fullt upp med att klara sig själv. På Söder får Lassie nya influenser. Hennes pappa är arkitekt och lever, tillsammans med sin nya fru, ett relativt flott liv. Lassie trivs hos dem, men här finns krav och gränser hon måste ta hänsyn till. Hon känner sig inte riktigt hemma i pappans värld, men det är på Söder hon möter den första förälskelsen, Andreas. Denna relation är mycket betydelsefull för Lassie.

Lassie är fylld av hämndbegär på förövarna: ”Om hon ska kunna leva vidare måste hon hämnas. Om ingen vuxen straffar måste man göra det själv! Polisen? Soc? Vilket jävla skämt!” (*Oktober*, s 54). Lassie är dramatisk och impulsiv, både vilsen och driftig. Hon blir bjuden på alkohol av några killar, som hon sedan låter tafsa på henne. Ryktet börjar gå. Hon blir kallad för ”hora”, vilket även Matte tar fasta på när han får nobben av henne och bjuder henne på smuggelsprit den där kvällen i oktober...

Johan är Lassies barndomskamrat och bästa vän, som är ganska tystlåten och älskar astronomi. Han har kärleksfulla föräldrar, som engagerar sig sonens liv, och tar med honom på olika resor under skolloven. Johan får uppleva mobbing och får ännu mer att handskas med när han upptäcker att Adam väcker starka känslor hos honom. ”Tillsammans med Adam kunde han slappna av – samtidigt som det fanns en pirrande förväntning. /.../ Att han tänker så mycket på Adam, vad betyder det egentligen?” (*Oktober*, s 119). Johan vill hemlighets hålla att han troligtvis är homosexuell. Johans identitetssökande består alltså även av vilken sexuell läggning han har. Även om homosexualitet är relativt öppet på 2000-talet, märks det att heterosexualitet är det ”normala” i samhället.

Det är på grund av att Johan vill ha ett skydd mot yttre hot, få respekt och få vara i Adams närhet, som Johan ibland är med i Mattes gäng. Johan är den mest moraliske bland ungdomarna, även om han vid några tillfällen utför meningslösa kriminella handlingar för att visa att han vågar. Han tärs också av att han inte vittnar om våldtäkten, utan väljer att tiga för att skydda sitt eget skinn. Förövarna känner till Johans ”feghet”, och vet att han inte kommer att skvallra.

Adam har flyttat runt hos olika fosterföräldrar, men äntligen kommit till några som verkligen bryr sig om honom. Förhållandet till hans biologiska föräldrar är problematiskt. Mamman är prostituerad och missbrukar. Hon lovar att sluta dricka, men bryter sitt löfte. Adam lägger skulden för sin trassliga tillvaro på sina föräldrar: ”Det är för faan hennes fel allting!” (*Oktober*, s 37). Pappan är allmänt frånvarande. ”Om farsan inte varit en sådan jävla svikare” (ibid. s 43).

Adam delar Johans intresse för astronomi, men dras mer till Mattes kriminella gäng. Han är den som mår sämst bland förövarna och plågas av ett samvete. Han överväger att berätta sanningen för polisen, efter att ha blivit offer för Lassies hämnd. När Matte inser vad Adam är kapabelt att göra, bestämmer han att Adam måste tystas. Adam knuffas ned på perrongen av sina ”vänner” och blir överkörd av det fjärrgående tåget. ”Pojken på båren är Adam, 15 år. /.../ För de andra ska livet gå vidare. Hur kan det gå vidare?” (ibid. s 62).

Matte är gängledare och dras till kriminella kretsar. Gänget består av, förutom honom, Adam, Felipe, Fredde och Bob. De tre senare skildras inte så utförligt i texten. Mattes mamma har dött i cancer, och pappan är lastbilsförare och hemifrån under veckorna. Matte blir förförd av pappans älskarinna, som sedan går tillbaka till pappan. Matte har inga bra betyg och kommer inte in på bygg, som han vill. Han försöker få arbete på lagret han sommarjobbat på. Men varken där, eller på något annat ställe hans söker, finns det något jobb för honom. Efter våldtäkten försöker Matte lägga över skulden för sitt dåd på offret själv, men även han har ett samvete som gnager och som han försöker fly från. ”Hon fick så hon teg. Äntligen! Den jävla bruden som stuckit upp. Nu har dom satt henne på plats. Nu vet hon vem hon är. /.../ den där jävla tjejen är där på näthinnan och hindrar honom från att somna.” (*Oktober*, s 13).

Andreas är Lassies första kärlek. Förutom att skejta, tycker han om litteratur och buddismen; ”Det handlar liksom inte om att dyrka och underkasta sig en gud. Det handlar om att älska människorna och visa medkänsla med allt som lever” (*Oktober*, s 223). Andreas bor på Söder tillsammans med sin storasyster och mormor. Hans pappa är lärare och mamman är läkare. De bor i Afrika, där de startat projekt för föräldralösa barn. På något sätt blir föräldrarnas val, som de brinner för, patetiskt för Adam. De offrar så mycket för andras barn, men försakar samvaron med sina egna. Även om Andreas verkar harmonisk bär han på känslor av svek från föräldrarna: ”Alex och jag hamnade utanför deras viktiga liv. Dom gjorde sina val. Om inte Elsa funnits vet ingen hur det gått med oss” (ibid. s 266). Det finns en varm syskonkärlek mellan Andreas och hans syster. Han är också kärleksfull mot Lassie, men ryggas tillbaka när han märker att hans frihet är hotad. Genom Andreas lär Lassie sig att man inte kan bygga upp sin tillvaro på en person, och förhållandet leder inte till den trygghet hon hoppats på. (Eller? I epilogen tänder Möller ett hopp...)

Möller har inte lämnat **de vuxna karaktärerna** som passiva stereotyper. Det traditionella är att ungdomarna är de centrala karaktärerna i ungdomsromanen. Det är de även i *Oktober*. Men de vuxnas **skuld**, genom brist på ansvar för sina ungdomar, blir mer konkret i Möllers bok, eftersom hon gestaltar dem mer än tidigare författare gjort. Läsaren får även en inblick i de vuxnas attityder och problem. Många av dem är egocentriska, och författarinna försvarar inte deras brister, däremot blir de mer realistiska och visar på samtidsproblem som finns bland vuxna, och vilka konsekvenser det kan få för deras barn. Johans föräldrar är de som är mest närvarande och engagerade. Hans moral och samvete beror till stor del sannolikt på hans trygga hemförhållande. Hans föräldrar försöker hjälpa till så att vänskapen mellan Johan och Lassie består, men de har gränser. Bland de ungdomarna som det går ”snett” för, är föräldrarna frånvarande eller har varit det under en lång period. ”Det började med

skilsmässan”, tänker Lassie. ”Den hon är nu föddes i samma ögonblick som pappa försvann” (*Oktober*, s 75).

Komposition och berättarperspektiv

Boken består av 400 sidor och är uppdelad i fyra delar. Läsaren kastas direkt in i handlingens kulmen, och dess direkta konsekvenser. När del ett är slut, förs läsaren tillbaka ett år i tiden och får genom händelseförloppet lära känna karaktärerna och deras levnadsförhållanden. Det är inte frågan om att få reda på vilka som utfört gruppvåldtäkten. Det avslöjas ganska fort. Istället handlar det om att läsaren får veta relationerna mellan karaktärerna och bakgrundsfakta till deras beteenden och reaktioner, som leder fram till våldtäkten och Adams död.

Under händelseförloppet sker en suggestiv stegring i de olika relationerna, som når sin spets i mitten av del fyra. Då inträffar **nyckelscenen**, när Lassie utsätts för gruppvåldtäkten, och berättelsen får en **cirkelkomposition**. Läsaren kan nu förstå händelsen ur ett annat perspektiv. Visserligen är inte våldtäkten acceptabel, men läsaren vet nu bakgrunden till det som ledde fram till den. Nyckelscenen är inte så starkt dramatiskt skildrad. Möller förklarar själv att hon snarare ville blottlägga vad som hände ganska kliniskt och inte spekulera i känslor (*Möller*, fråga 12). ”Ett par stycken står bakom bänken och håller fast hennes huvud. Den brännande dunkspriten rinner över hennes ansikte och hals /.../ Och sen är det den kalla marken. Händer som drar henne. Det känns som de släpar henne över ett fält av is och snö. /.../ Sen blir allt svart” (*Oktober*, s 367). Vid ettiden på natten är Johan på väg hem från en kompis. I parken hör han röster. ”I en öppning mellan buskarna ser han den nakna kroppen ligga på marken. *Helt naken! Bara en sko och en strumpa på foten*” (ibid. s 368).

Berättargreppet att gå tillbaka ett år efter våldsdådet, förklarar författarinnan vara att hon ville gestalta ”Det komplicerade både i den händelsen och i förövarnas liv”. Hon ville inte göra Lassie till ”den goda martyren”, utan även ta fram förövarsidorna i henne (*Möller*, fråga 12). Detta ser jag som en förnyelse inom den samtidsrealistiska ungdomsromanen. Protagonisten skildras inte bara som en hjälte/hjältinna utan brister och skyldighet till sin situation. Upplösningen i *Oktober* är att förövarna får sitt straff av samhället, då deras skuld i Adams död finns som bevis i övervakningskameran vid tåget. Johan lämnas aningen förvirrad åt sitt öde, medan Lassie lugnar ner sig hos sin mamma och i codan finns ett hopp om att det kanske blir en fortsatt kärlekshistoria mellan henne och Andreas.

I *Oktober* finns en begränsad allvetande berättare, som skildrar karaktärerna utifrån ett tredjepersonsperspektiv. **Berättarperspektivet** växlar mellan de olika karaktärerna, och fokalisatorerna är Lassie och Johan. Förutom mellan de två huvudpersonerna, växlar även perspektivet över till Adam och Matte. Detta leder till att läsaren får en nyanserad bild av ungdomarnas tillvaro. Berättarperspektivet ges i korta partier innan det växlar till nästa karaktär. Som läsare upplever man det nästan som korta filmklipp eller teaterscener. Dock stör det inte rytmen i handlingen.

Sammanfattning

Oktober är en mörk samtidskildring, som jag med Mats Berggrens ord (när han argumenterar om ungdomslitteraturens ”idyllfobi”) vill försvara: ”Tonåringar idag vet hur verkligheten ser ut, då kan inte litteraturen beskriva en gulle-gullvärld, där ingenting egentligen är farligt. /.../ Om våldet ökar bland ungdomen, om samhällsutvecklingen leder till arbetslöshet,

kriminalitet, rasmotsättningar och drogproblem måste det också märkas i tonårsromanerna.” (UI, s 10). Berggren menar att **litteraturens moraliska ansvar ligger i att se och skildra verkligheten**. Det är just det – att se och skildrar ungdomars verklighet – som Cannie Möller gör i *Oktober*. Boken är välskriven och mörkret; våldet och sårbarheten, balanseras upp av ljusa inslag och hopp; den starka vänskapen mellan Lassie och Johan och kärlekshistorien mellan Lassie och Andreas.

”Familj, moral – svåra val”, rubricerar Svenska barnboksinstitutets bokprovning 2008 års utgivning av barn- och ungdomslitteratur (www.sbi.kb.se). Institutet konstaterar även att intressefokuset riktats från samhället och gruppen till individen. Detta stämmer väl in på *Oktober*, men samtidigt ingår individen i en länk med gruppen och samhället.

I fördjupningen har jag försökt ge exempel på hur *Oktober* ansluter sig till traditionen i ungdomsböckerna och vad jag ser som förnyelse. Det övergripande temat genomsyrar hela berättelsen på ett mer explicit sätt än i tidigare ungdomsromaner. Traditionella motiv (relationer, identitetssökande) vävs samman med nya (våldtäkt, homosexualitet). Ungdomarna står traditionellt i ungdomsberättelsens centrum. ”Runda” karaktärer har vi träffat på i andra ungdomsböcker, men i *Oktober* har det varit en av författarinnans ambitioner att få fram att även våldsoffret, Lassie, bär på föröversidor och att läsaren även kan fatta empati för förövarna, när deras bakgrund avslöjas. Denna insikt hänger väl ihop med Möllers val av komposition och berättarperspektiv. Familjebildningarna tillhör 2000-talet. I *Oktober* finns endast en kärnfamilj (Johans), resten är sammansatta/splittrade på olika sätt.

Möller säger sig ha varit inriktad på ungdomar när hon skrev *Oktober*. Hon hoppas att båda könen kommer att läsa den, men påpekar omslagets betydelse när det gäller att attrahera olika grupper. ”Säkert hade fler killar valt Oktober om killen på baksidan placerats på framsidan...”, menar hon (*Möller*, fråga 6). Själv anser jag att texten mellan bokpärmarna är lika läsvärd för båda könen. Författarinnan anser att det finns förklaringar till allt som sker inom oss själva. ”Det gäller att börja se det”, säger hon och menar att hon gärna också vill ha vuxna läsare, eftersom svikarna ofta finns inom föräldragenerationen (*Möller*, fråga 13). Jag hoppas att många vuxna kommer att läsa *Oktober* och ta till sig av budskapet.

I *Änglar över Kallhäll* ifrågasätts om **människovärdet** förändrats genom tiderna. Ängeln Kajsa-Stina, som tidigare levte i Kallhäll, får i uppdrag av Gud att under några dagar se efter hur det står till med människovärdet på jorden idag, nu när människorna har bostad och mat för dagen. Åskådarna får följa ängeln som i olika scener möter utslagna, rasism, våld etc. bland dagens stressade invånare i Kallhäll. *Oktober* visar att människovärdet inte står högt i kurs i vår samtid, men att det finns ett framtidshopp, genom att vi i våra relationer blir mer engagerade i varandra. Våra relationer ska göra oss starkare och inte mer sårbara. I slutet på berättelsen, på Adams begravning, sitter Johan och tänker: ”Ondska? Vad är ondska? Är det ondska när föräldrar struntar i sin son också? När dom glömmer att dom är föräldrar? (*Oktober*, s 398). Ja, vår uppgift som föräldrar, är väl att vara våra barns och ungdomars skyddsänglar!

Tillslut vill jag ge ett stort tack till Cannie Möller, för att hon, från en datorsal i London, tog sig tid att svara på mitt frågeformulär via mejl!

Referenser:

Fransson, Birgitta: *Barnboks världar – samtal med författare*. En bok för alla, Avesta 2001.

Möller, Cannie: *Oktober*. Bonnier Carlsen Bokförlag, Smedjebacken 2009.

Nikolajeva, Maria: *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur, 2: upplagan, Lund 2004.

Salinger, J. D: *Räddaren i nöden*. Albert Bonniers boktryckeri, Stockholm 1953.

Pohl, Peter: *Janne, min vän*. Alfabeta Bokförlag AB, Falun 2006.

http://sv.wikipedia.org/wiki/Nils_Holgersson-plaketten

www.dramadirekt.com: *Cannie Möller*

www.sbi.kb.se: *Familj, moral – svåra val*.

Bildkälla:

<http://lib.syndetics.com/index.aspx?isbn=9163863014/index.html&client=ostersundlib&type=m12>

Bilaga:

Alirani, Carina: *Frågeformulär till Cannie Möller*, och hennes svar, via mejl (maj 2009).
Ovan förkortat som (*Möller*).

Bilaga

Carina Alirani
Mittuniversitetet
Ungdomslitteraturen
Fördjupning,
Oktober, av Cannie Möller

FRÅGEFORMULÄR
Cannie Möller
maj, 2009

1) Hur många böcker (24?) och teatermanus har du skrivit? Är två av böckerna, *Månbadarna* och *Djungelrummet*, skrivna för vuxna läsare?

Cannie: *Jag jobbade ju i en teatergrupp hela 70 talet och skrev rätt många barn o ungdomspjäser. På regionteatrar runt om i landet gick under 80, 90-talet två pjäser som bygger på boken "Stortjuvens pojke". Musikteatermanus tror jag är 6-7 st. Jo, *Månbadarna* och *Djungelrummet* ar vuxenromaner.*

2) Arbetar du nu både som bokförfattare, manusförfattare, regissör och leder skrivarkurser?

Cannie: *Kan man säga....*

3) I pjäsen *Änglar över Kallhäll* ifrågasätts om människovärdet förändrats genom tiden. Är frågan om människovärdet relevant även i *Oktober*?

Cannie: *Det tycker jag.*

4) *Felicias ö* (1996) tillhör fantasygenren (på bibliotekshyllorna) och innehåller ett slags mörkt framtidsperspektiv om genteknik. *Gömmarna* (2008) och *Oktober* (2009) utspelar sig i nutiden med en väv av samtidsrealistiska ungdomsproblem. Skriver du i den genren "som ligger i tiden", eller om ämnen du anser är viktiga att gestalta och debattera, samt väljer den genre som passar bäst för berättelsen?

Cannie: *Jo, jag tror att ämnet, storyn, styr formen for mig.*

5) Umgås du mycket med ungdomar och får stoff till dina romaner från deras berättelser och handlingar? Använder du deras talspråk i dialogerna eller "putsar" du till språket lite?

Cannie: *Naturligtvis blir jag mycket påverkad av dem jag träffar - ungdomar på skrivarkurser, folk i teaterföreningen men jag har ingen känsla av att jag försöker "kopiera". Tycker t.o.m. att jag avviker en hel del från det språk jag hör talas i t.ex mobiltelefoner runt omkring mig. Jag försöker hitta en kärna i dialogen som ska karaktärisera människan jag vill gestalta.*

6) Har du tänkt dig någon speciell åldersgrupp bland läsarna av *Oktober*? Tror du att boken kommer att bli mest läst av tjejer eller killar? Är texten lika mycket riktad till vuxna läsare som till "unga vuxna"? (Att vuxna läsare ska reflektera över hur vardagen för ungdomar idag kan se ut, och att vi ska agera.)

Cannie: *Jag har varit inriktad på ungdomarna när jag skrivit, hoppas att killar också kommer att läsa och gilla den. "Skulden" fick t.ex många kill-läsare. Man kan fundera över omslagets betydelse när det gäller att attrahera olika grupper. Säkert hade fler killar valt Oktober om killen på baksidan placerats på framsidan...*

"Gömmarna" är "svårare" och mer vuxen enl. mig!

7) De flesta av ungdomskaraktärerna i *Oktober* saknar trygga hemförhållanden. Här finns en mängd olika, realistiska, familjebildningar. Är det en stark anledning till att det går "snett" för många av dem?

Cannie: *Det tror jag nog. Dom här bra fosterföräldrarna Adam fått skulle kommit in hans liv tidigare. Barnen drabbas ju alltid när de vuxna har svårigheter trots att t.ex Lassies mamma "gör så gott hon kan". Klart att jag har en kritisk hållning till t.ex Mattes pappa och Adams biologiska föräldrar - där är jag absolut rätt moralistisk! Dom tar helt enkelt inte sitt föräldraansvar på allvar.*

8) Karaktären Johans föräldrar är både närvarande och engagerade. Hans familj ger honom både kärlek och trygghet. Johan handlar fel vid några tillfällen av olika anledningar, men sedan får han ångest. Han är skildrad som den mest moraliske bland ungdomarna i Kallhäll. Är det en konsekvens av hans trygga hemförhållande? Har han sämst självförtroende, eftersom han inte vågar stå upp mot gänget och berätta sanningen om gruppvåldtäkten på Lassie (varken för henne, polisen eller sin egen mamma)?

Cannie: *Jo, jag tror verkligen att Johans föräldrar har stor del i sonens moral och samvete. Han har ett relativt gott självförtroende i förhållande till de påfrestningar han lever under. Att upptäcka att man är homosexuell, att riskera massor av stryk, sånt skakar givetvis om en människa. Det är inte givet att bra människor klarar av att vara hjältar.*

9) I *Oktober* finns en begränsad allvetande berättare, som skildrar karaktärerna utifrån ett tredjepersonperspektiv. Perspektiven skiftar mellan olika karaktärer, men Lassie och Johan är fokalisatorerna. Har du tänkt att båda de är huvudpersoner, eller är Lassie den centrala huvudpersonen?

Cannie: *För mig är de båda två huvudpersonerna. Relationen mellan dem är också den längsta och starkaste i historien.*

10) Våldsdåden inträffar mest i Kallhäll och Lassie upplever ett annat liv på Söder. Anser du att de skilda miljöerna är viktiga för intrigen?

Cannie: *Livet gestaltar sig rätt olika i skilda kulturer. De nya influenser Lassie får bland sodermannskorna är viktig för hennes utveckling och möjligheter att se på sina "rotter" med distans. Så smaningom blir det också möjligt för henne att se "soderlivet" med viss skepsis.. (A:s flytande hållning t.ex)*

11) Svenska barnboksinstitutets bokprovning angående 2008 års utgivning av barn- och ungdomslitteratur har under rubriken "Familj, moral – svåra val" sammanställt några av huvuddragen i 2008 års utgivning. Institutet konstaterar att intressefokuset riktats från samhället och gruppen till individen. Vidare berättas att "huvudpersonerna ställs

ofta inför svåra val och moraliska ställningstaganden /.../ Frågor om individens ansvar för sina handlingar är oundvikliga varför teman som civilkurage, självständighet och skuld förekommer frekvent i såväl barn- som ungdomsböcker”.

Oktober skulle antagligen också kunna placeras under denna rubrik. Vilket tema och vilka motiv ansåg du vara viktigast att föra fram när du skrev *Oktober*? Är det de vuxnas bristande ansvar eller ungdomarnas egna val som leder till dåden?

Cannie: *Jag tycker nog att det är bada sakerna. Vi vet att gruppptryck kan vara något av det mest förödande i mänskliga samhällen. "Kriget om kallan" handlar i hög grad om vad som händer när man underkastar sig en stark ledare och fransager sig ansvaret för sina egna handlingar. Att halla huvudet kallt, att vaga reagera i enlighet med sitt samvete, att vaga ta konsekvenserna av att gå emot gruppen, det är frågor jag ofta funderar över. Hur mycket tortyr skulle jag själv klara av innan jag började lämna upplysningar t.ex? Samvete, självbevaringsdrift, mod är viktiga teman. Liksom maktstravanden och underkastelse.*

12) Nyckelscenen, när Lassie utsätts för gruppvåldtäkten, är inte så starkt dramatiskt skildrad. Cirkelkompositionen gör ändå att jag som läsare upplevde den starkt. Är detta ett stilgrepp; att läsaren ska kastas in i handlingen direkt när dådet har ägt rum, få tillbakablickar och i slutet av berättelsen åter bli påmind om det fruktansvärda övergreppet. Och då, när läsaren känner till karaktärerna, förstå varför och hur detta ägt rum?

Cannie: *Jag tycker att det är komplicerat att skildra en sån här sak. Det vore relativt lätt att "ta vara på" de fruktansvärda delarna och göra det väldigt suggestivt. Men jag ville inte det! Jag ville snarare ganska kliniskt blottlagga vad som händer, inte spekulera i känslor. Greppet att gå ett år tillbaka handlar om min vilja att gestalta det komplicerade både i den handelsen och i förövarnas liv. Och jag ville definitivt inte göra Lassie till den goda martyren. Jag ville ta fram förövarsidorna även i henne.*

13) Även om det finns mycket tragik i *Oktober*, så finns det ändå ett slags hopp för huvudpersonen Lassie i slutet. Anser du att det är viktigt att det finns ett ljus som glimtar bortom textens slut i ungdomsböcker?

Cannie: *Jo, det är det nog. Inte vill jag att någon ung människa ska säga sig att livet är hopplost! Det finns förklaringar till det mesta onda som sker och dom förklaringarna ligger i oss själva. Det gäller att börja se det. Den uppfattningen leder förstås till att jag gärna vill ha vuxna läsare också, svikarna finns ofta inom föräldragenerationen.*

14) I *Oktober* finns intertextualitet: Karin Boye (när knoppar brister...) och Eeva Kilpi. Innan handlingen börjar står det: "Det finns stunder man inte vill minnas. Det är de stunderna man inte kan glömma". Är det dina ord eller är det ett citat?

Cannie: *Mina ord.*

15) En skillnad i *tradition och förnyelse* mellan ungdomsböcker skrivna 1945 och 2009 är att tabugränsen för vad författare tillåts skriva om verkar vara sprängd idag. Finns det något ämne som du själv ännu anser vara tabu att skriva om i en ungdomsbok?

Cannie: *Det gör detnog. Självmod som berättigad handling t.ex. Att gestalta liv som statistiskt och hopplost.*

16) I fördjupningen kommer jag mest att diskutera tema, motiv och karaktärer i *Oktober*. Dessa aspekter ska jag försöka ansluta till tradition i ungdomslitteraturen (skriven efter 1945) och urskilja om *Oktober* står för någon förnyelse (2000-talet). Är det någonting som du själv vill säga angående detta?

Cannie: *När det gäller förnyelse kan jag tanka mig att "Gommarna" mer balanserar på gransen till det nästan otillatna. (En huvudperson med så många destruktiva drag, en huvudperson som begår mord etc)*